

atha dvitīyaṁ pūraṇam

śrī-rādhā-kṛṣṇābhyāṁ namaḥ ||

[1] atha kathā-prathanāya grathanam idam ārabhyate | [2] svabhajana-lasan-mānasa-san-mānada-janmādi-lilā-bhavyāya bhuvy āvirbhāvitasya tasya nija-vraja-loka-cakrasya dantavakraṁ hatavatā śrī-bhagavatā tatra vigata-sarva-śoke goloke punar api saṁśleṣaḥ sādḥita iti campū-dvayasya pratisampūrṭi-vakṣyamāṇa-sapramāṇa-kathā-lakṣyatayā viviktam eva vyaktikariṣyate |

siddhe tatra tu saṁśleṣe kutrāpi rātriviśeṣe śeṣe golokādvandva-mahendra-dvāri hāri dundubhi-dvandvam unnanāda | nāda-viśeṣa-miṣeṇānandam evedam ujjāgāreti matvā, loko'py ujjāgāra | na ca sa eva kevalaḥ, kintu kṛṣṇāvaloka-trṣṇayā saha, yathā kamala-samūhaḥ parimala-dhārayā | atha nija-nija-vṛndinaḥ sūta-māgadha-vandinaḥ śrīman-nanda-rāja-pura-virājamāna-br̥mhita-simha-dvāri sarvordhvaṁ vindamānāṁ candra-śālikāṁ adhiruḥya, nūtanāni pūtanādi-dantavakrānta-durbuddhi-śakrāri-cakra-vadha-sambaddhāni virudādi-cchandāmsi svacchandatayā naṭanta ivāparyantaṁ paṭhantaḥ samantād eva jana-sandoham ānanda-dohaṁ lambhayāmāsuḥ | sānurāga-rāgāvali-vibhāga-laṅgima-saṅgīta-saṅgitā-lilā-kathākulam apy ākalayāmāsuḥ |

[3] tadā muhur api harer avadāna-gānato labdha-toṣa-poṣā ghoṣādhipati-dampati-mukhāḥ parama-sukhād atīśasta-vastrālaṅkāra-bhāraṁ tebhyaḥ svayam īhayā vihāpayāmāsuḥ | kintu śravaṇe'pi tṛptir na kṛptim avāpa, kathāṁ vā tatrāvāśyam eva vaśanīyā sātiḥ sātim āsīdatu? tad anu ca samudbhūta-prema-rasa-rāsir vraja-vāri-rāsīḥ svayam eva nija-nija-hṛdayaṅgama-vraja-maṅgala-śyāmalāṅga-saṅgānatarāṅga-saṅgha-saṅgitayā viśva-vismaya-kāritāṁ saṅgatavān | tatra ca, gīyamānatayā sannidhiyamānasya tadiya-yaśasaś candramasaḥ samatām anumimīmahe |

[4] yadā tu śrīla-gopāla-lilā-gāna-grahilā mahilā gātum ārabdhās tadā sarva eva satṛṣṇās tūṣṇīm āsan, kṛṣṇa-muralī-kākalīm anu kokilā iva | yad eva gānaṁ vaidagdhi-digdha-kaṅkanādi-jhaṅkārālaṅkṛta-manthāna-nirghoṣaḥ svāra-tālādi-dānam iva kurvāṇaḥ sva-poṣaṁ pupoṣa |

[5] tad evaṁ sati, sarvataḥ-sāreṇa sapramāṇa-varṇayitavyānusāreṇāpagatāpara-pati-bhramāḥ sarvā eva vraja-ramā māravāṇa-dalita-marmāṇas tad-eka-sevā-dharmyeṣu nija-nija-harmyeṣu samam eva labdhāgamanāṁ tam ekam eva ramaṇaṁ ramaṇatām gamayamānā na virāmam icchantīti sakhībhir eva prābhātikarāgamaya-gāna-narmanā tasmād upamayāmāsire |

[6] tac ca na sahasā, kintu kramaśaḥ | tathā hi,

bāhū viślathitau ślathīkṛtam uro vaktraṁ daracyāvitāṁ,
talpād utthitam ekadā vinimayenālambya yatnān muhuḥ |
yābhyāṁ sparśasukhāgraho'pi damitas tābhyāṁ hariḥpreyasī
vyaktibhyāṁ bata soḍham atra sahasākraṣṭum na dṛṣṭim mithaḥ ||1||

[śārdūlavikrīḍitā]

[7] hanta, tāsu ca sarvādhikā yā tu rādhikā, sā khalu tad-ārambha-sambhavād eva prāyaḥ sarvadā mūrccām ṛcchati | yatra ca,

“pūrvānurāga-galitām mama lambhane’pi
lokāpavāda-dalitām atha mad-viyuktau |
dāvānala-jvalita-jāti-vanī-sadṛkṣām
etām katham katham aham bata sāntvayāmi?” ||2|| [vasantatilakā]

iti sadā bhāvayantām, samprati cātivyagrībhavantām vraja-yuvarājam prati samāśvāsanayā viśvāsanayā ca tām vyavahitām kurvāṇāḥ, prāṇa-tulyāḥ paramālyas tadīya-tāmbūlodgārādi-saṁvalanayā cetanām ālambayanti; samantād api sāntvitām atha ṛcchanti ca, “hanta, keyam tava rītiḥ?” iti |

[8] sā punaḥ sāsram āśrāvayati,

“na mūrkhā-dhīr asmi na vā durāgrahā
śarīra-bhogeṣu na vātilālasā |
kintu vrajādhīsa-sutasya te guṇā
balād apasmāra-daśām nayanti mām ||3|| [vaṁśasthaviḷā]

[9] “kim kurmahe? yayā marma-pīḍayā kvacana ca śarma na labhāmahe vayam”
iti |

[10] atha punar vyākulī-bhavanti sā śubhra-danti rasāntareṇa tābhiḥ sāntviti-kriyate | tad-dine tu tad idam ācacakṣe: “aśeṣa-maṅgala-saṅgatācaraṇānām śrī-vrajeśa-grhiṇī-caraṇānām ādeśa-praveśa āsīt, ‘hanta, sarvā evārvācīna-vayasah samāgatāḥ, mat-prāṇādhikā rādhikā katham adhunāpi nāgatā?’ iti |” tad evam avadhāritavati śrī-rādhīpi sāvadhānī-bhavanti, śīghram eva prātar aucitīm vidhāya, sarvābhir evopāśāya-viśāya-valitābhiḥ kalyam ākalya militābhir lalitā-viśākhādi-sakhibhiḥ sārḍham śrī-vrajādhīśvayā dhāma jagāma | gatvā ca, parama-kānta-sva-kānti-kandalībhir antima-gatābhīra-kāntāḥ samantād apy antar-bahir api devayāmāsa | [11] yatra tāsām nirnimeṣatā ca jātā | sambhāvanāvati bhāvanā ceyam,

“adhi-vidhu nīlāmbuja-yugam api tila-puṣpaṁ sabandhūkam |
yasyām kanaka-latāyām seyam kṛṣṇāṅganā citram ||”4|| [upagīti]

[12] atha bhakti-tṛṣṇaṁ-manāḥ kṛṣṇa-jananīm anu mānanīyatayā nijam ānanam avanīm avanīya nanāma | sā ca tām saha-sabhyānandam abhyanandat | tatra ca,

asau caraṇayor natā śirasi hastam ādhatta sāpy
asau bhuvī tathā sthitā kacam ajighrad utthāpya sā |
asau kucita-vigrahā bhujā-tale nidhāyātha sā
sa-bāṣpakam udaikṣata dvayam aho dvayoh kim bruve? ||5|| [pṛthvī]

[13] tad evam api rohiṇī-prabhṛtinām ādarāya bhṛta-nibhṛta-saṅkocām ālocayanti rājñī tām anujajñe, “putri, vandasva vandana-yogyāḥ” iti | sā ca ramya-guṇā puru-nipuṇā bhakti-pūrataḥ sarvā eva gurūr avanamya dūra-deśa eva niveśam vinata-vaktram āsāda |

[14] atha lalitādis tad-āli-pālir api tāsu guru-vanitāsu tadvad eva kṛta-varivasyā tasyā eva sadeśam upaviveśa | [15] tataś ca śrī-rāma-prasūḥ spaṣṭam ācaṣṭa, “vrajeśvari, sarva-sukha-rohiṇī rohiṇī-tārādyā vidyate | tad ādiśyatām: iyam sad-bhāva-dhūta-sarva-diśya-vadhū-naipuṇyā, pākādi-sādguṇyāya pūrvam eva somābhānulomatayā yā rasavatīm pratītāḥ samam anyā dhanyā maṅgalādyā maṅgalārāma-rāmānuja-rāmās, tathā yāḥ parāpara-nāmānaḥ kalyāṇārāma-rāma-rāmāḥ samantād apy amūr amūm evānuvartantām | lalitādyāḥ punar asyāḥ kāya-nikāya-rūpā eveti, na sāhāyakāyāsmābhir niyojanīyāḥ |”

[16] atha tayāpi tathādiṣṭā śiṣṭāṅganā-gaṇa-gaṇeya-guṇā śiro namayitvā sakhīṣu tirobhūya tat-kālam eva cacāla |

[17] atha prasaṅgam anyam api saṅgataṁ prathayāmaḥ | [18] atha dhṛta-praṇaya-naya-sārā vayasā mahasā sahasā ca kṛta-savayasāḥ sabhānukārāḥ, svakula-paramparā-gata-paricāraka-sūdrābhīra-kumārāḥ svāvasara-visara-prāptāvasaratayā prātar eva mohanāgāra-dvāra-sāram āvrajantaḥ samam virājante sma |

[19] tataś ca snānīyādi-ramya-karais taiḥ kiṅkarair anugamyatayā sa tu vara-kīśora-vayā nikhila-trātā rāma-bhrātā prātar-ācārā-caraṇāya sadeśam upaveśa-pradeśam pūrvam eva viveśa |

[20] tatra ca narma-maya-śarmada-praṇayā vaiśyābhīra-tanayāḥ sakhīyāḥ subalādayāḥ samam eva samagaṁsata | taiḥ saṅgataiḥ saha tu vilamba-kathantā-kathāvalambena mithaḥ parihāsa-vilāsa-kautukī varāsanam adhyāsāmāsa | te sarve premṇā paricaryāyām param āścarya-caryāḥ, yataḥ—

ādeyādhārādi-bhāvena bhedāt
prāṇā bhinnāḥ prāṇinaḥ santi bhinnāḥ |
ye kṛṣṇādyāḥ snigdhatā-śarma-bhājaḥ
prāṇā jñeyās te mithaḥ prāṇinaś ca ||6|| [śālinī]

[21] prabhāte ca prabhāte, tādrśānām madhye tādrśasya tasya tu,

śrīmad-vaktra-karāṅghri-dhāvana-kalā tailādibhir mardanam
snānam gātra-mṛjāṁśuka-dvaya-dhṛtiḥ saccāma-puṇḍra-kriyā |
prātar dharmaga-karma divya-vasanam ratnāvalī-maṇḍanam
vaṁśī-śṛṅga-śikhaṇḍa-daṇḍa-kalanā mac-cittam ākarṣati ||7|| [śārdūla]

[22] teṣu ca keṣucid aṅga-sevakeṣu viśeṣaḥ śeṣa-vacasām api śeṣasya viśayāyate | yataḥ,

saurabhyam śirasāḥ padāmbujayugam bāhuprasārādikam
labdhvā-śleṣaviśeṣatām dadhati ye kṛṣṇasya tṛṣṇānvitāḥ |
vātsalye pariśevane sakhipade kānta-sthitāv apy amī
saukhyam yat tad aśeṣam eva dadhate premṇā tadabhyāṅginaḥ ||8|| [śārdūla]

[23] atha tasmāt taiḥ parivītaḥ pīta-vasanaḥ svāṅgana-praveśam aṅgīkurvan
sadeśa-samavayaskābhiḥ samaṁ, jananyā jīva-nyāsa iva pratimayā labhyate sma |
tatra ca,

“āgacchaj jayatād aho madhuratā nirmañchanadravyatām
gaccheyam, mama dr̥gdvayasya bhavatād atrātipakṣmāsthitiḥ |”
itthaṁ kañjavilocanasya kalayann ākasmikīm āgatiṁ
citram citrajanaḥ sadā bhajati ced āsām tu kim tad bruve? ||9|| [śārdūla]

[24] atha guravaś ca tā rajanijanitatadvirahajvālākālitāsnehapūravaśatayā muhur
agurutām āsādyānavadyāmodam āviṣkurvatyaḥ pūrvadiṅmukhamahā-
mandirālindād avateruḥ | tatra pūrvam mātā vatsam iva mātā vatsam militavati,
yatra rohiṇy api rohiṇivad ūhāñcakre lokacakreṇa | [25] śrī-govindaś ca dvayor api
tayoh padāravindaṁ kramād vanditvā nanditvā, mānyānām anyāsām api
yathānyāyam mānam unnamayāmāsa |

[26] tadaiva ca śrīnīlāmbaram anu samāgatikarāḥ sahararāḥ śrīdāma-sudāmādayaḥ
śrīharisahavihārivitatayas, tathā sarvavidyāpaṭavaḥ purohita-baṭavas, tathā kāścid
anyās tatprasūsamānamānānīya-tanmānānīyādi-varāṅganāsu gaṇyās, tathā
sarvasukhadohāḥ svasṛsvasriyādignidha-sambandhinīsandohās tatpradeśam
viśanti sma | [27] vāram vāram pratyekam utthānādyabhāvārtham tathaiva hi
sarvair maryādā paryāpitāsti |

[28] atha khalu siddhānām pariśadi yogamāyeti prasiddhā bhakti-siddhānta-sad-
bhāva-rate **śrīmad-bhāgavate** ca **yoga-māyām upāśritaḥ** ity ādinā bhagaval-
līlādhikāritayā siddhā svarūpa-śaktiḥ svābhivyaktim antareṇa rūpāntareṇa tāpasīti
vyavasīyate, yasyāḥ paurṇamāsīti nāma-vyāhāra-vyavahāra āsīt | tasyām āgatāyām
agarveṇa sarve’pi sa-sambhramam abhramam namaḥ samam akurvata | tayā
cānandād āśīrbhiḥ sphuṭam abhyanandiṣata |

[29] atha yaś ca sarva-vidyā-niṣṇātas tasyāḥ snātakāḥ śrī-kṛṣṇasya rahasya-narmāṇi
baddha-tṛṣṇatayā tad-vayasyatām vaśyatām āninye, yaś cāvidūṣaṇa-bhāva-rūṣita eva
devarṣi-prakṛtitayā tasya kautuka-kṛte vidūṣakatām api vibhūṣayati sma, sa khalu
madhumaṅgala-nāmā narmaṇā marma-sparśi-kutuka-racanair āśīr-vacanaiḥ sarvān
amandam ānandayāmāsa, nidhim iva hari-sannidhim cānaṅca |

[30] tataś ca parasparam kara-baddha-karau sitāsita-kumāra-varau mātr̥bhyām
ubhayataḥ pṛṣṭhataḥ pradatta-hastau smita-vaśamvada-vadana-śastau mandam
mandam tad evāmandam alindam avindatām | [31] suvarṇa-svarṇa-kirmīrita-
prayatna-nirmīta-pṛthū-ratna-pīṭham abhi pṛthak pṛthaṅ niviṣṭavantau sudhā-
vṛṣṭim iva ca sarveṣūpaviṣṭeṣu dṛṣṭim sṛṣṭavantau |

[32] atha pratimāsyā seyam āsyā janma-tārā-gamana-mayīti śrī-yaśodā-yaśo-dātus
tasya tadā tad-ācāryāṅgām arbhakā darbhakāgrīya-nirābhīṣekam vivekātirekavantaḥ
śantama-mantra-pravacana-sacanayā racayāmāsuḥ | tataś ca,

mantrā gītāni vādyāny api ca jaya-ravāḥ kṛṣṇa-śobhās tadīya-
preyo-vargāti-citra-praṇaya-vilasitānīti parvaṇy amuṣmin |

pratyekaṁ tat tad ekībhavanam api tadā prāpa rucyatvam uccaiḥ
śṛṅgārādyo raso vā kavi-kṛtir athavā śāḍavo vāpi yadvat ||10|| [srāgdharā]

tasmin nīrāja-nirmañchana-bhavika-padārthāli-saṁsparśanānām
ājyādarśādi-darśa-dviija-nija-janatārcādikānām śubhānām |
kṛṣṇo goṭrādir āsīt pravara-vara-daśām tāni jagmuḥ samantād
yebhyo'nye ca prathante śubha-śata-nivahasyānvayāḥ sarva-loke ||11|| [srāgdharā]

brāhmaṇyas tv adhikacāma acyutasya dūrvā
pūrvāṇi nyadhiṣata tatra maṅgalāni |
yady āśīrvacanam ihārurodha bāṣpaḥ
kalyāṇam bata bhavatān manorathasya ||12|| [praharṣiṇī]

ḍṛgambhaḥ-stambha-ruddhāpi kurvatī tilakam prasūḥ |
kuryāt kim yadi sāhāyām nākariṣyata rohiṇī? ||13|| [anuṣṭubh]

mātuḥ pitus tasya ca tatra māṭṛ-
bhāvānvitā-bhrāṭṛ-vadhū-svasṛṇām |
upāyanam puṇḍram itīyatī gīr
āsīt tadīyārtha-caye mitir na ||14|| [upajāti]

[33] atha prācī-gata-dvitiya-prakoṣṭhād āgamyā ramya-kumārah kaścīd ācaṣṭa, yaḥ
khalv etad-artham eva pūrvam viśṣṭaḥ | “śrīman vraja-rāja-kumāra, śrīmad-vraja-
rāja-sabhāyām sarva eva parvaṇīha saṁvalitā vartante, kintu bhavad-yātrā-dvāra-
mātrāvalokinaḥ | yāni ca sarvārādhana-dhanāni śrīmad-vraja-rāja-carāṇa-rājīva-
parisarāya sajjitāni bhavad-visarjitāni tāmbūla-dukūlādīni, tāni cādhunāpi
mūrdhānam dhunānā nopayuñjate sma |”

[34] atha so'pi tad avadhārayann eva, tad evāvadhārayan mātaram anu kātara iva
niṣkramaṇa-klama-samanujñā-yācanam anusandhāya, praṇāmādinā paurṇamāsīm
uṭaja-grhāya vihāya, śrī-rāmam agre vidhāya, śrīdāmādīn parito nidhāya,
paścimāgrima-prema-dolāyamāna-svāntas tato niṣkrāntaḥ; sahasā mahasā vṛtaḥ
sabhyālibhir abhyālokayāñcakre |

[35] atha sodita-meghās cātakā iva, labdha-candrās cakorā iva, saṅgata-jalā jala-
janmāna iva, samunmīlita-prāṇā dehā iva, sarve'py ānanda-garveṇa vandi-vṛndādi-
kalita-kolāhalena ca samam eva samuttasthuḥ | [36] kintūtkalikā-kalita-manaso'pi
sva-sva-maryādayāparyāpitā iva labdha-stambhārambhās tatra tatra kevalam
sthitavantaḥ | yuktam eva ca tat proktaṁ, yatas tasmin khalv asmākaṁ śrī-nanda-
vraja-rāja-grāme tat-tat-prema-viśeṣa-rīti-nītir eva grāmaṇir iva vartate | [37] tathā
hi, kadācit kasyacit kañcit prati vacanam,

“tau śubhra-dyuti-nīrada-dyuti-harāv indrāśma-hema-prabhā
hṛd-vastrau sita-kañja-nīla-kamala-śrī-cori-cārv-ānanau |
cañcat-khañjana-gañjanākṣi-yugalau dantīndrajid-vikramau
tān astambhayatām janān yad akhilāms tan mitra citram na hi ||”15|| [śārdūla]

[38] yadā ca dakṣiṇe sarvānarvācīna-māhātmya-guravo guravo babhūvuḥ; te ca sarve pūrva-pūrvataḥ pūrvajā eva tasthuḥ | yatra purohitāḥ svayam anargham arghyaṁ dadhānāḥ sarvataḥ pūrve bhavantaḥ sva-nāma-niruktim iva vyaktikurvanti sma, “puro dhīyante” iti | tad etad api yuktaṁ, śleṣeṇa ca prathamato hitās ta eva hi bhāṣyante |

[39] atha tādr̥ṣa-nija-kula-candra-premānandāmṛta-tundilitatayā kila śrīmad-upanandābhinanda-nanda-sananda-nandanādi-nāmānaḥ prabala-nandana-sneha-madhura-dhāmānas, tān anu ca premṇā samyag-bandhutā-bandhinaḥ sambandhinaḥ parāpara-nāmānas tan-milanam anusandhāya sthitāḥ |

[40] atha vāme'pi tathaivalaghu-premṇā laghūbhavanto laghavaḥ samavatasthire |
[41] sarve caite yathā-pūrvaṁ yathā-yathāṁ sarva-cittārāmeṇa rāmeṇa saha hāriṇā hariṇā militāḥ samunmilita-bhāvā babhūvuḥ, candramasaṁ vindamānāḥ kumuda-sandohā iva |

[42] tataś ca kṣaṇa-katipayād akṣiṇānanda-vṛndārpita-satvara-visṛtvara-mohād unmagneṣu teṣu tadīya-śrīman-mukha-nirīkṣaṇa-lagneṣu śrīmān vraja-rājas taṁ vyājahāra, “tāta, tavādya vidyate sarva-sampan-mayī janma-tārā | tasmād vraja-dhāma svayam ā madhyāhnam adhyāsitavyam | go-sambhālana-pālanāya punaḥ prātar eva mayā samayāsthitā yuktā niyuktāḥ santi | svayam atha prathama upaviśya dr̥ṣyatām svajana-vrajah” iti |

[43] atha so'py avācīnatā-samīcīna-śiraskatayā rājñām tām ājñām mālām iva śirasi nidhāya, śrī-rāma-mukha-tāmarasam avadhāya, svajana-vraja-sahitatayā sahitam adhiruhya catuṣka-deśa-gataṁ puṣkalam upaveśa-veśma valita-smitaṁ tārā-patir iva pūrva-parvatam adhyāsitavān | viprādi-sampradānatayā yathā-yathāṁ gavādikaṁ api sātavān | tataś ca tasminn upaviśya, punas tāmbulādi-saṁvibhāga-sukha-saṁvalanayā sambandhibhir mitho narma-saṁvāda-sambandhi-sandhi-kutūhalaṁ kalayāmāsa |

[44] muhūrtād atha kaścid antaḥ-pura-sāraḥ kumāraḥ samāgamyā sāmyenopaviṣṭayor jyāyaḥ-kaniṣṭhayoḥ sambandhi-nivahārādhanāya dhṛta-tṛṣṇayoḥ śrī-rāma-kṛṣṇayoḥ karṇābhyaṅgaṁ lagitavān, tābhyāṁ anumataḥ punas tad-rūpa-taś citṛibhavituḥ śrīmad-vraja-dharitṛīṣituḥ | tena ca “adya śrīvatsa-vatsa-prasāda-labdhasya vatsasya śubha-sampan-maya-janma-rkṣam” iti vinaya-sandhena kevalenāñjali-bandhena vyañjanayā bhojanāya yācitāḥ santo'ti-santoṣād vyativīkṣya yugapad utthitavantas te prasthitavantaś cāntaḥ-puram |

[45] athāgrataḥ-sareṇa tena sukumāreṇa kumāreṇa prāṅganataḥ pratiruddha-saṅgamanāsu śuddhānta-saṅgatāṅganāsu praviṣṭās te kaṁsajid-iṣṭā gr̥hādi-śobheḥkṣaṇa-spr̥hātaḥ kṣaṇam āviṣṭāḥ, kramaśo bhojanālayāya kalayām-babhūvuḥ |

[46] rāma-kṛṣṇau tu gavālokana-satṛṣṇau tad-aṅgaṇa-saṅgata-merv-ākāra-mahāgāram āruhya, mahī-mahita-māheyī-sthāneṣu pīyūṣa-vṛṣṭir iva dr̥ṣṭir vidhāya, vidheyair vidūra-deśān nideśayāmāsatuḥ, “bho bho gopa-gaṇāḥ, vartmanāḥ savyāpasavyayor eva pātavyā gavyāḥ” iti |

athāvatīrṇābhyām ābhyām abhyāgatair api,

aguruja-guru-dhūpaḥ śubhratā ratna-pīṭhā-
vali-mad-aśana-pātrāsaṅgi-bhrṅgāra-saṅghaḥ |
niyata-saciva-lokaḥ sādara-prema cāsīd
iti diśi diśi dharmyaṁ bhoga-harmyaṁ vyaloki ||16|| [mālinī]

“aṅghri-kṣālana-mārjane iha bhavān jīyād” iti prārthanā,
samyag vijanam antarā pramadasūhāsa-prasū-sūktayaḥ |
rucyānām pariveśaṇam muraripor dṛṣṭi-prasādāmṛtam
yatraivaṁ suhrdām sabhojana-vidhiḥ sūte na kim vā sukham? ||17|| [śārdūla]

[47] tatrānupayukta-yukta-bhoktṛṇām viprāṇām paṅktir ekatra, sagdhi-digdhanām
asandigdha-snigdhanām vaiśya-vaṁśyānām anyatra | tatra tatra ca vṛddha-
madhyama-nava-yauvanānām pṛthak pṛthag iti viyutāv api, mitho yathasvaṁ
parihāsa-vilāsena saṁyutir iva vikṣyate sma | na ca kevalena tena, tad-avalocana-
samunmīlita-locana-rocana-vilāsālāpa-līlā-rasa-vāridher vrajendra-kula-sudhā-
nidher asakṛd anubhava-yaugapadyena ca |

[48] yatra ca sa eva sarva-rasa-satram amatram ekam āsīt | tatra ca,

parasparasya sphuṭa-hāsa-vārtām
sañcārayantaḥ parito harau ca |
saṅgām rasānām pariveśakā ye
te saptamasyāpi babhūvur atra ||18|| [upajāti 11]

[49] yatra parihāsa-bijaṁ ca pṛthag-dig-deśa-loka-prasiddhānām atraiva cānyathā-
siddhānām temanādīnām nāma nāmnātum śakyate, nāmāntareṇa vāmnāyate, sad-
āmnāya-janmabhir api bandhu-sambandhibhir ity ādi lakṣaṇam lakṣyate |

[50] kim ca, tatra madhumaṅgalaḥ kautukena kenacit prahitena nija-hitena
śrīmad-vrajeśam sandideśa, “rāja-vara, tad etad asmākaṁ brāhmaṇā nivedayanti:
‘saukla-nāma-dheyam prathamam eva janma tāvad asmādṛśām bhṛśa-śarmaṇe
cakṛpe | yad dvitiye sāvitṛakhye janmani labdha-sva-kulaiśya-vaiśya-dvijatayā
rājanyavad brāhmaṇa-bhojya-pakvānnair api bhavadbhir vidūra-vibhakta-paṅktāv
eva niveśitā vyaṁ na praṭimāḥ, tatra kim kim pariveśitam atra vā kim iti | tasmād
goṣṭhādhipatinā sva-dṛṣṭi-niṣṭāṅkiti-kṛtāny asmat-kṛte punaḥ prathamataḥ sarvāṅy
eva temanāni pariveśyantām | yāny eva vārṣabhānavy-ādi-sva-hasta-prayastatayā
paktāni parama-śastāny **uttara-tāpany**-anusāreṇa pūrvam durvāsasāpi krodha-
durvāsānām nirvāsayatā prasādām api bhāsayatā rasanayābhyastānīti nikhila-
miṣṭatāviśiṣṭatayā kila vartmany eva pariveśakāis coram coram urvaritāni, parāṅy
api dṛśaiva bhukta-pūrvāṇi santi, tāni ca bhuktvā vaiṣṇava-yajñāya śruti-smṛti-
vihita-hita-pratikāra-mayaṁ daikṣasam ākhyam ṛtīyam api janma drutam
urīkariṣyate' iti |”

[51] tad etad ākalayya kalitam hāsa-kolāhalaṁ, gokula-kuleśvarī grhād
avakalayantī svayam anala-pakva-tulitāni sūrya-pakvāni bahūny anupa-bhukta-

carāṇi vihāpayāmāsa, yena bahulam eva sahāsa-kutūhalaṁ nikhilaḥ kalayām-
babhūva |

[52] tad evam udara-pūraṇa-mātreṇa tṛptā, na tu tat-tad-bahula-rasa-pūra-
kutūhalena, natarām tat-tad-ānanda-mūlena sad-ānukūla-pīta-dukūlena prati-ruci-
nava-navāyamānatā hi tatrāyatā, tathāpi balād iva parimala-ramaṇīyam
ācamanīyaṁ dattam | gaty-antareṇāsamāpanīya-sṛṣṭhaṇīyatā hi tatra bṛhatī | tataś
ca,

divya-tāmbūla-cārcikya
vastra-mālya-vibhūṣaṇaiḥ |
arcitā bandhavaḥ sarve
dakṣiṇābhiś ca bhūsurāḥ ||19 [anuṣṭubh]

[53] lakṣitāyām ca dakṣiṇāyām, madhumaṅgalaḥ sa tu narma-śarmāmṛtam
adugdha | “bho vraja-mahanīyāḥ, nāsyām akṣiṇāyām api dakṣiṇāyām īrṣayā vyaṁ
vikṣaṇīyāḥ | bhavatām bhujānānām ekaika-vyañjana-mūlya-tulyatayāsmākāṁ
samastāpi sā na prastāvayati |”

[54] tad evam bahala-hāsa-kolāhala-kutūhale nivṛtte pitaram upetya sarva-sukha-
pālaḥ śrīla-gopālaḥ śanaiḥ sanim praṇayan sa-vinayam ālalāpa, “arvāg eva sarvān
ādāya sabhālaya-valayaṁ svayaṁ tatra-bhavantaḥ samayantu | vyaṁ tu śrī-rāma-
dāma-sudāmādayaḥ samāgata-prāyāḥ |” tad evaṁ mātr-gṛham upetya tām apy
uvāca, “mātar, mātrṇām sambhālanārtham anuyātṛṇ asmān anumanyasva |”

[55] mātā ca kṣarat-kṣīra-kula-kuca-mukulam ālalāpa, “āyuṣman, yuṣmad-eka-
prāṇā vyaṁ, tasmān na vilambanīyam” iti |

[56] tataś ca tasyāḥ savayasāḥ pravayasaś ca sarvāḥ saṅghaśaḥ sāsram ūcuḥ, “vatsa,
nāmnaiva tā mātaraḥ, eṣā tu tava mātāiva, tasmād asyām kathāṁ na vilakṣaṇām
pakṣapātāṁ āpātayasi?” sa ca nata-vadanaḥ sāsra-smita-vācam uvāca, “mātaraḥ,
kim kurmaḥ? tās tu paśu-jātayo na vivekam ekam api labhante, yato mām vinā
tṛṇam api na tṛṇvanti |”

[57] mātovāca, “samyag āha vatsaḥ, yato dharma evāsmākāṁ marmabhedī
babhūva, yeṣām dhanāni tanayaś ca sadā vanāni nilayān kurvanti |”

[58] kṛṣṇaḥ sahāsam- āha sma, “mātar, atra vane na ko’pi trāsaḥ | sa tu
samūlakāsaṁ kaṣṭhānām keśiprabhṛtīnām saṅgata eva gataḥ |”

[59] mātovāca, “tarhi kim ākarṇyate, yad adyāpi kiñcit teṣām auddhatyaṁ vidyate,
pretānām api tattadākāratayā sadyaḥ pretatām prāptānām iva |”

[60] kṛṣṇaḥ sahāsam- āha sma, “mātar, na te pretajātitām avāptāḥ | kintu,
bhavaccaraṇareṇugaṇaguṇitabhūmim anu maraṇapratāpavargād apavargam eva
gataḥ | vyaṁ tu māyāmayatatpratīkṛtiprapaṅcāsaṅcayam āncantaḥ
sukhasantānāya madhye madhye lilām adhyasyāmaḥ; yathā nilāyanaiḥ
setubandhair markatōtplavanādibhiḥ kauśalyeyalīlām |”

[61] tataś ca sarvāsu gata-sandehāsu snehātīśayāt kṛṣṇa-mātā savyena pāṇinā prṣṭham, apasavyena cibukam sprṣṭvā kṛṣṇajyeṣṭham prati sabāṣpam ācaṣṭa, “vatsa nilāmbara, taveyam ambā mama samakṣam bālyād eva tvayi nātīva vātsalyam ullāsayati, kintu svayam udāsīnavad āsīnā bhavati | tat khalu mama tāralyam katham iva vairalyāya kalyatām? tasmād aham eva tvām upadiśāmi: pītāmbareṇa samam avilambam evāmbanīyam vrajavartma” iti |

[62] atha rāmānujam hitavatī rohiṇy abhihitavatī, “tāta, yaśodāmāta, bālyād eva lālya-bhāvān mātur upadeśam jātu na ca manyase | mama tu taṁ na matāntaram ātaṇoṣi | tataḥ sakṛd api mama nideśam asakṛd iva manyasva | mātur manas-tāpa-vistārān nistārāya nija-vadanāmśu-sudhām vistārāya tvaritam” iti |

[63] atha tāsām caraṇa-pātācaraṇāya kṛta-rocane nirmala-kamala-locane sarvābhir anarvācīnābhiḥ saha gṛham hitvā tat-pāṇim gṛhītvā praṅgana-saṅgitām gatayām gopa-pati-pati-vratāyām, sarvataḥ śreyasyas tat-preyasyaḥ sagavākṣa-bhitti-bhittikṛta-nija-vilokanā vilokayāmāsuḥ | tathā hi,

autsukyam priya-mādhurī-madhu-madam premātipāta-bhramam
viśleṣāgama-bhītim apy anugatā lajjātiparyākulāḥ |
gocārāya vanāya gacchati harau tasyāṅganānām gaṇāś
citrāṇīva nirīkṣya tasthur abhito dvitra-kṣaṇam bhittiṣu ||20|| [śārdūla]

tatra sati,
acyutasya nayana-dvayam āsām
tṛṣṇag apy atihriyā nimimīla |
asya mānasam amūr atigūḍham
paśyatīti militum tad ivecchu ||21|| [rathoddhatā]

yadā ca tāsām sphuraṇam jagāma tan-
manas tad āśaṅkata tāsū rādhayā |
“aho gurūṇām purato vikāritām
labheya cet kiṁ kara-vaitarām” iti ||22|| [vaṁśasthaviḷā]

tatra māṭṛ-gaṇataḥ krama-pūrvam
prāpya yan baka-śamanaḥ samanujñām |
ambakāny aharata pratibimba-
vyājataḥ svatanugāny akhilānām ||23|| [rathoddhatā]

[64] athāmara-durlabha-cchatra-cāmara-paṭa-puta-tāmbūla-samputādi-ghaṭita-
karāḥ savayasah karma-karāḥ śrī-rāma-dāmādibhiḥ saha gacchantam tam
anvagacchan |

atha tatabhāyām parama-sabhāyām
piṭṛ-mukha-lokān sphurad-avalokān |

sukhayitu-kāmaḥ saha-sakhi-rāmaḥ
samadhura-veśaḥ sapadi viveśa ||24|| [kusumavicitrā]

tat-tad-vṛndaiḥ kṛta-pariveśaḥ
kṣoṇī-prṣṭha-sthita-vidhur eśaḥ |
kramato drṣṭi-bhramaṇābhreṣa-
sthiti-kṛtam akhilān api viśiṣeṣa ||25|| [mātrāsamaka]

rahita-nimeṣa-prathitonmeṣa-
svaka-dr̥k-preṣa-pracitānveśaḥ |
abhavad aśeṣa-cchavi-saviśeṣa-
sva-tanu-śleṣaḥ śrī-harir eśaḥ ||26|| [mātrāsamaka]

[65] tad evaṁ labdha-paramānanda-majjaneṣu sarva-sajjaneṣu kula-paramparā-
varāvāryaḥ kaścana sūtācāryaḥ katicid ātmīyān parivārya peśala-veśau kāka-pakṣa-
keśau kaucid bālakau purataḥ sandhārya tatra prāṭa, pāṭhayāmāsa ca tāv āśīrvāda-
virudam | tau ca cātakānām antas-taḍitvantam iva sāgarāṇām vāri-nidhim iva,
dhana-cintācītānām cintāmaṇim iva, jyotir-maṇḍalānām vyoma-maṇḍalam iva,
teṣām āśrayam tam ekam śrī-vraja-rāja-kumāram ālokayām āsatuḥ | tataś ca tau sa-
parivāram eva tam pārāvāra-rahita-śobhāvāra-vārām-nidhim nidhyāya kṣaṇa-
katipayam anudhyāya ca svajana-stambhita-patanārambhau mūrccchā-prāyam
ṛcchataḥ sma | tad-upariṣṭād eva kathaṅcid viśiṣṭatām āviṣṭau sagadgadam
jagadatuh, “jayāśeṣa-cintā-ratna-nīla-ratnākara vraja-dharaṇī-dhara! jaya dharaṇī-
bhārāvātāra-vitīrṇa-dharaṇī-dhara-śeṣa-paryantāśeṣa-sukha-samāja vraja-yuvarāja!
jaya nija-vamśāgra-vraja-kīrti-dhvaja-samāna-śubhra-dhāma śrī-balarāma! jaya
jaya!” iti |

[66] punaś ca kamala-locanam vilocantāv ūcatuḥ,
“rohiṇy-udyad-vidhuḥ pakṣa iva kṛṣṇaḥ sva-janmanaḥ |
so’yam yaśodānandaḥ san yaśodānanda-nandanaḥ ||”27 [anuṣṭubh]

[67] punaś ca sāścaryam,

“yaśaḥ praśamsanti budhā mudhāgirah
sarvatra śaśvad viśadam bhaved iti |
aho, yaśodā yad asūta sā yaśas
tat kṛṣṇa-rūpaṁ purato vilokyatām” ||28|| [upajāti 12]

[68] tataḥ śrīmān vraja-rājaḥ supralāpaṁ lalāpa, “sarva-sūta-cūḍā-ratna, ratnacūḍa,
kāv etau sukumārau kumārau?”

[69] ratnacūḍa uvāca, “sarva-sampad-virājamāna, śrīmad-vraja-rāja, mama
bhāgineyau |”

[70] vrajarāja uvāca, “katamāyā bhāginī bhāga-dheya-rūpāv etau?”

[71] ratnacūḍa uvāca, “asapatna-ratna-garbhā-pate! ratnavatyāḥ | sā caiṣā bhavad-apūrva-pūrva-puruṣa-puṇya-darśanāya kṛta-parāmarśā samāgatāsti | namaskaroti ceyam |”

[72] vrajarāja uvāca, “bhagini, bhāgadheyena vardhasva |”

[73] ratnacūḍa uvāca, “deva, mama bhaginī-patir apy ayam sumati-nāmā |”

[74] vrajarājaḥ sasmitam uvāca, “bālye dṛṣṭo’yam nātīva niṣṭāṅkitum śakyate |”

[75] tam ca satkṛtyovāca, “mānya, svayam agrataḥ samagram ehi” iti pṛṣṭavāms ca, “samprati bhavatām kutra bhavanam?”

[76] sa uvāca, “rājavīra, nīradhitīra eva |”

[77] upananda uvāca, “tarhi dūrād abhyāgato’yam abhyāgataḥ |”

[78] atha vadana-sudhā-karāmsu-sudhā-snapita-drgantaḥ smita-madhurādharāvṛta-kunda-koraka-dantaḥ śrī-kṛṣṇaḥ sa-tṛṣṇam iva pṛṣṭavān, “kiṁ-nāmānāv etau?”

[79] ratnacūḍa uvāca, “prāṇi-koṭi-nirmañchanīya-nakha-koṭe, madhukaṅṭha-snigdhaṅṭha-nāmānau |”

[80] kṛṣṇa uvāca, “samāna-nāmānau dṛśyete |”

[81] ratnacūḍa uvāca, “sahajāv etau saha-jāv eva |”

[82] upananda uvāca, “ratnacūḍa, kiṁ khalu bhavad-vidyām anavadyād adhītavantāv etau?”

[83] ratnacūḍa uvāca, “atha kim, ākasmikatayā vismāyakau guṇa-viśeṣāv apy anayoḥ staḥ |”

[84] upananda uvāca, “kau tau?”

[85] ratnacūḍa uvāca, “sarvajñatā tad-avitā kavītā ca |” iti | [86] tataś ca sarve sāścaryam paśyanti sma |

[87] vrajarāja uvāca, “mānya sumate, kuta etat-prabhāva-bhāvitav etau?”

[88] sumatir uvāca, “viśva-pāvana, svaccha-kīrte, pṛcchyetām etāv eva |”

[89] vrajarāja uvāca, “āyusmantau, yuṣmad-vṛttenāsmākaṁ cittam vismayam evāviveśa, tasmād apanīyatām ayam |”

tau ca sāñjali-vacasā vyānañjatuḥ, “śrī-goloka-loka-deva, śrī-guru-prasāda eva sarvatra durvāram kāraṇam iti tatrabhavanta evānubhavanti |”

[90] vrajarāja uvāca, “ke khalv īdṛṣa-mahā-mahimānas te?”

[91] atha tau punar ghaṭita-kara-putāv ūcatuḥ, “sugṛhīta-nāma-dheyā mad-vidha-bhāga-dheya-rūpāḥ sarva-sukha-varṣi-śrī-devarṣi-caraṇāḥ |”

[92] atha sarve’py ūcuḥ, “tarhi nāścaryam idam |”

[93] punaḥ tāv ūcatuḥ, “samprati ca yad-upadeśād vṛndāvana-deśam āgatā vayam | nūnam yat-prasādād eva deva-varga-durgama-samadhigamasya bhavābhāvabhāvana-bhāvanasya tad etad bhavadīya-vaibhava-pradeśasya praveśe sadeśa-rūpatām yātāḥ sma |” [94] punaś ca sarve sāścaryam idam paśyanti sma |

[95] tataś ca śrī-kṛṣṇaś cintitavān, “ām ām, cirān mamāpy anayor āgamanam sphuraṇa-mayam āsit” iti |

[96] atha śrī-kṛṣṇānumatānugatatayā śrī-rāmas tu samīpam āgamy vraja-rājam uvāca, “bṛhat-tāta, tayor anayoḥ kautukam draṣṭum utkaṅṭhitāḥ smaḥ |”

[97] tad anumodya punar vrajarāja uvāca, “ratnacūḍa, adya dinam ārūḍham | prāghuṇāś ca ta ete ghuṇākṣara-nyāyenopalabdhaḥ, tad eṣām ātitheya-vastubhir avitatham ātithyam evādya vidhiyatām |” pārśva-vartinaś cādiṣṭavān, “dīyatām ebhyo varṣam yāvad bhogyā varīyasī samagrā sāmagrī, sā ca yathaiṅvāsmākam tathaiva | prātar ārabhya tu sabhyaḥ samāhūyantām kautukāvalokāya |”

[98] atha puraskṛtopanandeṣu vrajajana-vṛndeṣu tatra jñāpita-nijānandeṣu tathā teṣu sūteṣu ca kṛta-sarva-kleśa-varjaneṣu bhojya-bhogyā-yogyā-vastubhiḥ prastuta-visarjaneṣu madhyāhnaḥ so’yam ahnāya vyatīta iti rājñe vijñāpya vijñāta-sakala-tattvaḥ śrīmān mahā-sattvaḥ śrīpatir api śrī-rāmādi-sahita-gatis tat-tan-namanādikramān niṣkramya prasthitavān | tatra ca,

buddhir eva suhr̥dām anumene
taṁ gavānugataye na manas tu |
sā hi mantra-sacivam̐ suvicāram̐
pāti tat tu rahitārgala-kāmam̐ ||29|| [svāgatā]

atho vanam̐ prati calitaḥ sahāgrajaḥ
samitrakaḥ pṛthu muralīm anādayat |
yataḥ śrutād bata puratas tu tasthuṣām̐
supūrṇatābhavad atisūnyatānyataḥ ||30|| [rucirā]

tadā guru-vyavahitim āgatā mudā
parasparam̐ paśupa-sutāḥ karair yutāḥ |
sabhāgatam̐ jahasur adhītya kasyacid
vacas tadā skhalitam anūdya cāpare ||31|| [rucirā]

[99] hāse coparatābhāse rāma uvāca, “bhaṅgura, madhumaṅgala, mātṛbhir asmāsu viniyamāneṣu bhavān kim avispaṣṭam ācaṣṭa, ‘vrajeśvari, kathayiṣyāmy ahaṁ rahaḥ’ iti | kintu tābhir āveśavaśān nāvakalitam |”

[100] madhumaṅgala uccair vihasya nimīlya ca maunam ālalambe | kṣaṇād uvāca ca, “hanta, śantamam api tad vismṛtam iva |”

[101] rāma uvāca, “priasakha, śapatham prathayāni, tathyam kathyatām: kim tat?”

[102] madhumaṅgala uvāca, “yajñopavitāya śape, nānyathā prathayāni | yataḥ,

“dāntena damitaḥ so’haṁ śamitaḥ śānta-cetasā |
jñaptena jñapitaḥ pūrṇenācāryeṇāsmi pūritaḥ ||32|| [anuṣṭubh]
tena channena cābhūvaṁ chāditanṛta-vāk punaḥ |
katham vā spāśitān kuryām guṇāms tān spaṣṭam iṣṭadān” ||33|| [anuṣṭubh]

[103] “kintu yuvayor vadhūnām cājñām ājñāya param vijñāpanīyam tāsū, tan na cen na |”

[104] kṛṣṇa uvāca, “unmatta, prathamam āvayor āvedaya |”

[105] madhumaṅgala uvāca, “yadi na khidyāthe |”

[106] ubhāv ūcatuḥ, “nahi nahi |”

[107] madhumaṅgala uvāca, “evam uccaiḥkāram api vivakṣāmi, tayor anayor yathāsvaṁ preyasibhiḥ saha sā sā śreyasī vidyā nādyāpi vicchidyamānā vidyate, yan muhur ārabhyata eva vanābhyantare keli-kalaha-pralāpa-kalāpaḥ” iti |

[108] tataś ca kṛṣṇaḥ savyena pāṇinā tad-apasavyam bāhuṁ gṛhītvā dakṣiṇāṅguṣṭha-madhyamābhyām tad-adhara-putam mṛdu niṣpīḍya smayamāna uvāca, “suṣṭhu ghuṣṭa-paṭṭa-ḍorakeṇa tad idam sīvyate cen, munitām āpadyate viprakīrṇa-buddhir ayaṁ yan mitra-vipraḥ |” madhumaṅgalas tu tadvan mudrita-mukha evāmbū-krta-nirasta-grasta-vacanatayā vyaktavān, “tathā ced antar-lobhanam anyatra tu durlabham nija-gṛhān matsyaṇḍī-khaṇḍa-cayam ādāyākhaṇḍa-kālam eva man-mukham pūrayathaḥ | tataḥ katham vā kim-artham vā vāṇī-vyayam karavāṇi? tad etad api sevnam eva bhāṇyate |”

[109] rāmaḥ sasmitam uvāca, “utkocaś cāmiṣam eva bhāṇyate, tad api brāhmaṇāḥ kāmayeran?”

[110] tad evam sakhi-sabhāsatsu hasatsu svayam sa tu narma-paṭur baṭuḥ sa-tṛṣṇam kṛṣṇam kṣaṇam ālīngya preṅkholayan prakāṣam jahāsiti sma |

[111] atha sarva-guṇa-śālī vanamālī bahala-kutūhala-kalita-cittatayā calitaḥ, sakhibhir valitaḥ, phalita-śākhi-śākhā-śikhā-lalitenādhvanā dhenūr labdhvā veṇu-dhvanim udbhāvayāmāsa |

[112] tataś ca dhenūpalakṣaṇatayā sarvāṇi yadākṛkṣanta, tadā sāścaryam nabhasthaḥ kaścīd āha sma,

“sarvaḥ pravāhaḥ sarvatra
svānukūlyena karṣakaḥ |
veṇu-dhvani-pravāhas tu
prātikūlyena karṣati |” ||34|| [anuṣṭubh] iti |

anantaram ca--
gāvaḥ svān ṛṣabhān bhujāṅgama-bhujāḥ ṣaḍjān pikāḥ pañcamān
anye ca pratipadya tān nija-nijān suṣṭhu svarān veṇutaḥ |
āścaryeṇa vikarṣaṇam muhur aho moham tathā bhejire
sarve ced asakṛt kva sāntvana-vidhim kurvantu ke vā tadā? ||35|| [śārdūla]

svayam api moham bheje yadi nija-veṇu-dhvanau kṛṣṇaḥ |
syād urvaritaḥ ko vā, jīvaḥ sa hi sarva-jīvasya ||36|| [upagīti] iti |

[113] kintu hanta, veṇu-rava-śravaṇa-sukha-vistāra eva tatra nistārāya babhūva |
yataḥ,

mohe'pi svapna-kalitam niśamya muralī-kalam |
parasparam jāgratas te paśyanti sma sa-vismayam ||37|| [anuṣṭubh]

[114] tataś ca svasthī-bhūteṣu teṣu samutthiteṣu gāḥ prati prasthiteṣu ca madhur
madhura-smitam uvāca, “brāhmaṇān prati duranudhyānasya phalam sadya eva
jātam nidhyātam | yad aho mama mūkatvam anudhyātam sarva-madhyam
adhyāsīnenaikena, sarvasyaiva tu mūkatvam jātam |”

[115] evam eva tena saha hasantas te māthura-deśa-deśa-rūpa-go-nideśa-
vacanatayā,

sambodhane hihīty ūcuḥ kṣepe jihijihīti tu |
dhīriha iti viṣkambhe gām netum yamunām amī ||38|| [anuṣṭubh]
cokāram pāthasaḥ pāne jhiri-kāram viyojane |
tasmāt payasa utthāne cakrus tiritirīti te ||39|| [anuṣṭubh]
stambhayitvāmbhasas tīre go-saṅkhyā go-gaṇān atha |
sambhālya sambhṛtānandāḥ kṛta-snānādikā jaguḥ ||40|| [anuṣṭubh]

prahāpitaṁ pratiśīṣu mātṛbhis tadā
subhojanam surabhita-yojanam mudā |
hariḥ sakhīn pari pariveṣayan hasan
parīkṣitam sakṛd akṛta svajihvayā ||41|| [rucirā]

[116] tataś cācaritācāmaḥ śrīdāma-dāma-sudāma-vasudāmādibhiḥ saha karpūra-
pūrta-khapurānukūla-svarṇa-varṇa-parṇa-śubhratāvākīrṇa-cūrṇa-maya- tāmbūla-
pūrṇa-kapola-lola-kuṇḍala-maṇḍanānana-lakṣmīkaś cakṣur-vijita-nālīkaḥ
svajanāvaloka-nābhīkaḥ śrīla-gopālaḥ svālayāya cacāla | yathā,

śanaīḥ śanaīḥ sarabhasam anya-vanyayā
sa tarṇayan surabhi-trṇāni saurabham |
vraja-sthitān prati virahākulibhavan
bakāntakaḥ praticalati sma taiḥ saha ||42|| [rucirā]

vidhāya gā gokula-sammukhīnā,
mahā-taru-cchāyam upāsya kṛṣṇaḥ |
devopadeva-stuti-gīta-vādyam
śṛṇvan muhuḥ prāpa taṭam vrajasya ||43|| [upajāti]

gīr-vāṇair divya-yānaiḥ pathi pathi munibhir mantra-yogādi-siddhair
gavyābhir ghrāṇa-dṛgbhis tad-anugata-narair dṛṣṭi-deśe saradbhiḥ |
goṣṭha-sthair unnata-sthaiḥ praṇihita-vadana-śrīmayūkhaḥ samantān
netrābja-prānta-lakṣmī-kalita-sukha-kulaḥ pūrṇa-veṇur viveśa ||44|| [srāgdharā]

hambā-rāvaḥ paśūnām pramada-kala-kalaḥ pāsupālya-vrajānām
stotrāsāraḥ surāṇām nigama-samudayāvṛtti-ghoṣas tv ṛṣiṇām |
ittham sāmraṇānta-vadhira-sama-daśām āgate sarva-loke
veṇoḥ sūkṣmo'pi nādaḥ sa jayati nitarām yaḥ samastam bhinatti ||45|| [srāgdharā]

[117] atha vana-kula-gokulābhyām mithaḥ sukham abhimukham āgatayor
mahatām samūhayor mahodadhi-tulyayoḥ saṅgamaḥ samvṛttaḥ; yathā nityam eva
tathānubhavinām api divaukasām camatkr̥tir ajāyata; yatra śrī-govinda eva svayam
indavati sma, svayam eva ca veṇu-sīkṣayā dhenūḥ pṛthak pṛthag avāstambhat |

[118] tatra goṣṭhād bahir lambhita-muhur-upaṣṭambhānām dohanādi-karmaṇā
gavām tarṇakādīnām api śarma nirmāya, dugdhāya janān puro vidhāya, savayobhiḥ
savayobhir āvṛtau sarveśām madhya-vṛttau suvṛttau gopuram āvrajantau gṛhāya
vrajantau, svakula-yaśodādi-purandhrī-rāji-nīrājītau rājītau lājādibhir abhivṛṣṭau
samam eva samasta-nayana-dṛṣṭau, goṣṭhābhyantaram praviṣṭau samam eva nija-
nija-preyasī-samākr̥ṣṭi-paṭu-dr̥ṣṭi-viśiṣṭau nihata-danujau rāma-rāmānujau caraṇa-
mārjana-vījanādibhir viśāśramatuḥ |

[119] tatra kṣaṇa-katipayam janani-janita-lālana-nirmāṇa-śarmānubhūya, snāna-
dhāmani sambhūya nija-sevā-kṛj-jana-kārīta-majjanādibhiḥ, suveśatayā vibhūya,
punar janani-sanīdam evājagmatuḥ |

[120] tataś ca sandhyām gamayitvā janakādibhiḥ saha bhojana-lilām janayitvā
bahiḥ-sabhā-bhāgam āgamyā nānā-bandhu-janatayā samāgamyā tad-viśiṣṭau
sūpaviṣṭau babhūvatuḥ, [121] yatra nānā-guṇi-śateṣu samāgateṣu tābhyām
sukumāratā-prabhūtābhyām kumāra-sūtābhyām saha sumati-ratnacūḍāv
āvavrajatuḥ |

[122] tataḥ śrīmatā goloka-sāmrājyavatā bhojanādikaṁ pṛṣṭayos tayoh parama-
hr̥ṣṭayoh, śrīyuta-rāmānujas tu nijānuja-vad eva tau sūta-tanūjāv āhūya bhūyasā
snehena sadeśam upaveśayāmāsa | nija-vraja-vāsi-sūtādīnām prabhūtānām

bhavyāni kāvyāni tair eva śrāvayāmāsa ca | tataś ca tau parama-hṛṣṭau santau sva-
guṇa-kalāpaṃ saphalayitum balavad utkaṅṭhitavantau |

[123] atha prahara-mātrāyām rātrāv ācarita-yātrāyām nandita-sarva-samājena śrī-
vraja-rājena samajyā-pradhāneṣu prātar navya-kāvya-śravaṇa-nimantraṇam
apavarjya visrjyamāneṣu, taṃ nija-janakam anujñāpya kanaka-vasanas tau
sukumārau sūta-kumārau kare gṛhītvā spṛhāntaram hitvā mātr-gṛhāntaḥ
saṅgatavān | mātaram prati tayoh prasaṅgam saṅgamitavāms ca |

[124] tatas tu tāṃ sarva-stutām tau kumāra-santau sukha-sāram sambhavantau
vividham evaṃ vicāritavantau, “kim iyam asya gokula-kula-candrasya kṣīra-
nīradhi-gambhīra-velā? kim vā pūrṇa-tad-udayākara-rākā-sākāratayā labdha-mad-
vidha-dṛṣṭi-melā? kim vā prācī dig evam ānandanayā racita-tanayā? vastutas tu
tanaya-viṣaya-dayā kila sphurad evam udayatayā śītalī-krta-loka-samudayā” iti |

[125] atha sā ca parama-ramaṇīya-caritā madhureṇa vyavahārādinābhy-
avahārādinā vastrālaṅkārādinā ca pracurataram eva snehaṃ tayor ācaritavatī |

[126] tataś ca tayor maṅgalāya mātaram āśiṣaś citvā, vāsasam āsādanāya cānujñā-
vitarāṃ yācitvā svayam api snehāveśa-maya-tan-nideśa-vaśatayā viśramāya
saṃveśa-veśma praviśan sarva-sukha-sāraḥ śrī-gopādhipati-kumāras tau sūta-sutau
svena yutau vidhāya śrī-rādhikā-sadeśam āsāditau cakāra |

[127] āsannau ca tau vidyud-āvaliṣu tad-adhidevatām iva, kamaliniṣu kamalālayām
iva, sarva-sampattiṣu sad-anukampām iva, guṇa-śreṇiṣu sa-vinaya-nītim iva, hari-
rati-jātiṣu mahā-bhāva-sampadam iva, nikhila-sakhīṣu śrī-rādhām ikṣāmāsatuḥ |

[128] atha tāṃ paśyantāv eva prema-vaśyam tāv ātmānam ajānantāv ātmanā kṛṣṇa
eva sāntvayāmāsa, sāntvitau ca tau taṃ ca tāṃ ca nicāyya cintayāmāsatuḥ,

“indranīla-ruci-jīvanam mahah
svarṇa-varṇa-nikarākara-prabhā |
yac ca yā ca cayanam tayor idam
dvandvam ādi-rasa-sāra-kāraṇam ||”46|| [rathoddhatā] iti |

[129] atha kamsa-ripuṇā paricāyitayoś ca tayor eṣā sa-kautukam bāladeva-rayor iva
kumāra-varayoh saśarma sanarma ca puraskāram cakāra |

[130] tataḥ saṅginaḥ pradāpya mātula-gṛham eva tau prasthāpya śrī-govindaḥ sva-
mohana-mandiraṃ praviveśa saṃviveśa ca | tatra,

āyāte ramaṇe sasambhramam upāgamyāsanādi-kriyām
ācarya vyajanādibhiḥ svayam asau sevāvadhānam dadhe |
śayyāyām tvaritam gate punar iyaṃ linā sakhīyācitāpy
āsīt kvāpi kadāpi tatparicitā nāsmītivad vyañjati ||47|| [śārdūlavikrīḍita]

[131] tatra sakhīnām vacanam,
“adrṣṭe darśanotkaṅṭhām drṣṭe tu tvam apahnutim |

sarvadā kurvatī kṛṣṇe kīdṛṣīti na lakṣyase ||”48|| [anuṣṭubh]

tataḥ sakhībhyām sugr̥hīta-bāhur
nītāpi madhye-gṛham āyatākṣī |
stambhena bāhyena tathāntareṇa,
kṛtāvalambā cakṛṣe priyeṇa ||49|| [upajāti 11]

balena kṛṣṭā hariṇāpy analpaṁ
talpaṁ gatāsīn militum ca lolā |
tathāpi nāyād ṛjutām tu kintu
karākariprāyatayā sasañja ||50|| [upajāti 11]

amilana-haṭha-kṛd yadāmilad vā
harim atha bhedayiteyam āśu kena |
dvayam api caritaṁ na citram asyā
yad alam asau rasa-rūpatām ayāsīt ||51|| [puṣpitāgrā]

śrī-kṛṣṇa kṛṣṇa-caitanya sa-sanātana-rūpaka |
gopāla raghunāthāpta- vraja-vallabha pāhi mām ||52||

iti śrī-gopāla-campūm anu
goloka-vilāsa-vikāsanam dvitīyam pūraṇam |
pūrṇaḥ śrī-goloka-vilāsaḥ |